

Таємна історія

КУПИТИ

Про книгу

Молодий каліфорнієць Річард Пейпен вступає до приватного коледжу в Новій Англії. Соромлячись свого походження, він із захватом спостерігає за п'ятіркою обраних — студентів, що навчаються на курсі давньогрецької мови у харизматичного професора Джуліана. Близнюки Чарльз і Камілла, інтелігентний Генрі, витончений Френсіс та веселий Банні — всі вони ніби оповиті аурую недосяжності. Та ось завдяки щасливому випадку Річард стає студентом Джуліана і входить до цієї закритої спільноти. Молоді люди майже весь час разом, і ніщо не віщує біди. Проте любов до античної культури врешті-решт призводить до зовсім не давньогрецької трагедії, і на землю біля коледжу проливається кров...

ДОУНА
ТАРТА

ТАЕМНА
ИСТОРИЯ

DONNA TARTT

THE SECRET HISTORY

A NOVEL

ДОННА ТАРТТ

ТАЄМНА ІСТОРІЯ

РОМАН

ХАРКІВ КЛУБ
2017 СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2017

ISBN 978-617-12-4286-9 (epub)

Жодну з частин даного видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Перекладено за виданням: Tartt D. The Secret History : A Novel / Donna
Tartt. — New York : Vintage, 2015. — 576 p.

Переклад з англійської Богдана Стасюка

Обережно! Ненормативна лексика!

Електронна версія створена за виданням:

Тартт Д.

T21 Таємна історія : роман / Донна Тартт ; пер. з англ. Б. Стасюка. —
Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. — 560 с.

ISBN 978-617-12-4121-3

ISBN 978-1-4000-3170-2 (англ.)

Молодий каліфорнієць Річард Пейпен вступає до приватного коледжу в Новій Англії. Соромлячись свого походження, він із захватом дивиться на п'ятірку обраних — студентів, що навчаються на курсі давньогрецької в харизматичного професора Джуліана. Близнюки Чарльз і Камілла, інтелігентний Генрі, витончений Френсіс та веселий Банні — всі вони ніби оточені аурую недосяжності. Та ось завдяки

щасливому випадку Річард стає студентом Джуліана і входить до цієї закритої спільноти. Молоді люди майже весь час разом, і ніщо не віщує біди. Проте любов до античної культури врешті-решт призводить до зовсім не давньогрецької трагедії, і на землю біля коледжу проливається кров...

УДК 821.111(73)

© Donna Tartt, 1992

© Lise Kihle Designstudio, обкладинка, 2017

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2017

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2017

Бретові Істону Еллісу, чия щедрість завжди мені зігріватиме серце, та Полові
Едварду Мак-Ґлоїну, моїй музи й меценату, щонаймилішому другу, який тільки
може бути в цілому світі.

Я питаю про становлення філолога і стверджую:

1. Молода людина зовсім не може знати, ким є греки та римляни.
2. Вона не знає, чи здатна довідатися про них.

Фрідріх Ніцше. Невчасні міркування

Тож, будучи вільними від інших занять, спробуймо поквапно, як роблять це оповідачі, зайнятися — хай лише на словах — цими людьми задля виховання.

Платон. Держава. Книга друга

Пролог

У горах танув сніг, і Банні був мертвий кілька тижнів, перш ніж ми збагнули всю серйозність нашого становища. Адже, розумієте, він уже був мертвий протягом десяти днів, коли його знайшли. В історії Вермонту його пошуки стали одними з наймасштабніших: нацгвардія, ФБР і навіть армійський гелікоптер. Університет тимчасово закрили, припинив роботу лакофарбовий завод у Гемпдені, а люди прибували з Нью-Гемпширу, півночі штату Нью-Йорк і навіть далекого Бостона.

Важко повірити, що невігадливий задум Генрі міг так добре втілитись, незважаючи на всі непередбачувані події. Ми не планували ховати тіло в недоступному місці. Та й, насправді, не ховали його взагалі, покинувши на місці падіння і сподіваючись на випадкового перехожого-нещасливця, що міг би натрапити на труп до того, як його всі зшукалися б. Сама по собі історія дуже проста і зрозуміла: непевне каміння, на дні яру тіло з переламаним карком та сліди каблуків у болоті, що з'їжджали вниз; не більше й не менше — трагічна пригода на природі, і цим усе могло скінчитися, тихим плачем та камерним похороном, якби не сніг, що випав тієї ночі; він укрити тіло без сліду, і за десять днів, коли врешті прийшла відлига, нацгвардійці, ФБРівці та шукачі з міста зрозуміли, що весь цей час вони тинялися сюди-туди по тілу, збиваючи покрив ногами до консистенції льоду.

Важко повірити, що така буча зчинилася через подію, до якої я частково був причетний, і ще важче — в те, що я проходив крізь усе це: камери, однострої, чорний гурт, розпорошений горою Катаракт, ніби мурахи в цукорниці, — так і не викликавши ані крихти підозри. Та одне діло — проходити крізь, а цілковито інше — вибратися звідти. Колись мені здавалося, що я давно й назавжди покинув той яр одного квітневого дня, проте зараз я цього зовсім не певний. Шукачі вже розійшлися, життя навколо заспокоїлось, а я збагнув, що можна було роками уявляти себе деінде, а насправді так і лишитися стояти в першій траві край грузької прірви, де небо супиться над тремким

яблуневим квітом і в повітрі вже чується перший морозець від снігопаду, що пройде вночі.

— Що ви всі тут робите? — здивовано поцікавився Банні, коли натрапив на нас чотирьох, що вже чекали його.

— Молоду папороть шукаємо, — відказав Генрі.

А потім ми перешіптувалися в підліску — останній погляд на тіло, востаннє роззирнулися навколо: чи не впустили якихось ключів, не загубили окулярів, чи всі зі своїми речами? — і цугом поверталися через ліс. Я кинув погляд назад, крізь парость, що зімкнулася на стежці одразу за мною. І хоча я пам'ятаю шлях додому, перші самотні сніжинки в сосновому бору, задоволену тисняву в машині, ніби ми були сім'єю, яка вирушала у відпустку, з Генрі, котрий кермував, зціпивши зуби, об'їжджаючи всі баюри, та всіма нами, що вихилялися з сидінь і теревенили, мов діти; хоча я пам'ятаю ту довгу жахливу ніч, яка чекала на мене попереду, й усі довгі жахливі дні та ночі по тому, — мені просто варто озирнутися через плече, як усі роки миттєво спадають, і знову я бачу позаду той яр, чиї зелено-чорні схили виднілися за паростью, — картину, що ніколи мене не покине.

Гадаю, колись я міг мати надію на різні історії, тепер же ніяких інших. Це єдина історія, яку зможу розповідати.

Книга 1

Розділ 1

Чи існує така річ, як «фатальна помилка» — ця ефектна чорна тріщина, що розколює ваше життя навпіл, — поза межами літератури? Раніше мені здавалося, що ні. Тепер я схильний вважати, що так. І, напевне, моя — це похмуре прагнення мальовничості будь-яким коштом.

A moi. L'histoire d'une de mes folies¹.

Мене звуть Річард Пейпен. Зараз мені двадцять вісім, і до дев'ятнадцяти років я ніколи не бував ні в Новій Англії, ні в Гемпден-коледжі. Я каліфорнієць за місцем народження і, як нещодавно з'ясувалося, — за вдачею. Останнє довелося визнати тільки-но, бо від фактів нікуди не дінешся. Хоча яке це має значення?

Я виріс у Плано, маленькому кремнієвому селі на півночі. Ні сестер, ні братів. Батько хазяйнував на бензоколонці, мати сиділа вдома, доки я не підріс, а життя не стало скрутнішим, після чого вона також пішла працювати — відповідати на телефонні дзвінки в конторі великого заводу з виробництва мікросхем під Сан-Хосе.

Плано. Слово викликає в пам'яті автокінотеатри просто неба, типову забудову і хвилі теплого повітря, що піднімаються над асфальтом. Без років, проведених там, можна було б обійтися; їх не шкода, ніби пластикового стаканчика. Що по-своєму також певного роду дар. Поїхавши з дому, я вигадав собі нову передісторію (яка набагато краще вдовольняла мене), повну ефектних і спрощених впливів; барвисте минуле, легко доступне розумінню незнайомців.

Засліплений своїм фіктивним дитинством (у якому знайшлося місце численним басейнам, цитрусовим садам та чарівним батькам-гульвісам із шоу-бізнесу), я повністю забув про його прісний оригінал. Власне, коли згадую своє справжнє дитинство, то мало що виринає в пам'яті взагалі, крім понурого нагромадження об'єктів: кросівок, із

яких я не вилазив цілий рік, розмальовок та коміксів з універмагу, старого гумового м'яча, що ним я грався на вулиці. Мало цікавого — і ще менше прекрасного. Я ріс тихим, високим як на свій вік, схильним до ластовиння. Друзів мав небагато, і хтозна, чи з власної волі, а чи з обставин. У школі, здається, мені велося добре, але не відмінно. Я залюбки читав — Толкіна або про Тома Свіфта, — але й не цурався телевізора, який удосталь дивився довгими нудними пообіддями після школи, розлігшись на килимі в порожній вітальні.

Я чесно не можу пригадати що-небудь більше про ті роки, крім хіба специфічного настрою, який пронизував їх від початку й до кінця, — меланхолії, що в мене асоціюється з «Дивовижним світом Діснея» недільними вечорами. А сама неділя була сумним днем: рано лягати спати, завтра вранці в школу. Я постійно переживав, що неправильно виконав домашнє завдання, і варто було салюту спалахнути в нічному небі над залитим вогнями замком у Діснейленді, як мене поглинав суцільний страх, що мене ув'язнено в безпросвітному циклі «дім — школа», складники якого, принаймні для мене, перетворилися на раціональний емпіричний аргумент депресії. Батько був ницим, наш будинок — потворним, мати не приділяла мені уваги. Я носив дешевий одяг, надто коротку зачіску й анітрохи не мав популярності в школі. Ну а позаяк усе перелічене зберігало свою актуальність, скільки я себе пам'ятав, то мене не відпускало відчуття, що моє життя завжди триватиме в цій депресивній канві. Одним словом, моє існування мені здавалося калічним у якомусь тонкому, але суттєвому аспекті.

Мабуть, не дивно, що мені було непросто підігнати моє життя до життів друзів, якими я їх сприймав. Чарльз і Камілла — сироти (а мені ж у дитинстві так страшенно кортіло осиротіти!), котрі вирости під доглядом бабусь, двоюрідних зокрема, у приватному будинку у Вірджинії. Я міг тільки мріяти про таке дитинство: коні, ріки, амброві дерева. І Френсіс. Мати його народила, коли їй виповнилося сімнадцять, тоді вона була капризною мерзлячкою з рудим волоссям та багатеньким татусем, від якого втекла до барабанщика Венса Вейна і його «Музгоспу». Додому вона повернулася за три тижні, а ще за шість їхній шлюб анулювали. Френсіс полюбляв говорити, що дідусь і бабуса виховали їх, матір та сина, наче брата й сестру. Виховали з таким великодушним розмахом, що навіть один тільки поголос

приголомшував: англійські нянечки, приватні школи, літо у Швейцарії, зима у Франції. Чи візьміть облудника Банні, котрий теж не міг похвалитися матроськими бушлатами й уроками танців у дитинстві. Але ж у нього було американське дитинство. Син колишньої футбольної зірки з Клемсонського університету, згодом банкіра. Четверо братів і жодної сестри в галасливому будинку в передмісті з яхтами, тенісними ракетками й золотистими ретриверами. Літні канікули на мисі Кейп-Код², школи-пансіонати під Бостоном і передматчеві пікніки протягом усього футбольного сезону. Від Банні так і віяло вихованням, від зовнішнього вигляду аж до манери переповідати анекдоти.

Я не знаю й ніколи не знав, чи матиму коли-небудь з усіма ними щось спільне, крім знання грецької мови та року життя, проведеного в їхньому товаристві. А ще любові, якщо її також можна назвати спільним надбанням, хоч як дивно це звучатиме в контексті історії, що я збираюся розказати.

Як же почати?

Після школи я пішов до маленького коледжу в рідному місті. (Мої старі опирались, адже дали мені зрозуміти, що від мене чекають допомоги в батьковій справі, чим вони, зокрема, й спровокували мої гарячкові пошуки способу, що дасть змогу втекти.) Тож обидва роки в стінах коледжу я вивчав греку. Так сталося не через мою любов до філології, а тому, що я пішов на підготовчі медичні курси (гроші були єдиним способом поліпшити мої справи, а лікарі заробляють їх багато, *quod erat demonstrandum*³) і мій консультант запропонував обрати яку-небудь мову, аби закрити обов'язкову програму з гуманітарних дисциплін. Оскільки заняття з грецької відбувалися по обіді, я зупинив свій вибір саме на них, щоб висиплятися по понеділках. Абсолютно випадкове рішення, як ви зрозумієте, згодом стало фактично доленосним.

На курсі грецької мені велося непогано. Я б навіть сказав, що відмінно, і в останній рік я здобув якусь там премію від кафедри класичних мов. Ці заняття стали моїми улюбленими, бо вони єдині відбувались у звичайній аудиторії, а не поміж слоїків із коров'ячими серцями під запах формальдегіду та вереск заґратованих мавп. Спершу

мені здавалося, що стараннями вдасться пересилити бажання блювати та огиду від моєї спеціальності, а ще більшими зусиллями — можливо, навіть симулювати хоч якийсь талант до фаху. Проте не цього разу. Минали місяці, а я й далі лишався байдужим — якщо не буквально знудженим — до біології. Я скотився в оцінках. Мене однаково зневажали однокурсники й наш викладач. У Пірровому нападі я змінив профіль на англійську літературу, ані слова не сказавши батькам. Мені здавалося, що таким чином я сам собі перерізав горлянку, про що, звісно, дуже пошкодую, оскільки був переконаний, що ліпше зазнати краху в грошовитій сфері, аніж процвітати в галузі, яка — вважав мій батько, не розбираючись ані у фінансах, ані в наукових сферах, — узагалі не приносить доходів. У результаті це нібито мало перетворити мене на дармоїда, котрий просиджуватиме штани вдома й до кінця життя циганитиме в батька гроші, якими той, за власними ж переконливими словами, не має наміру ділитися.

Тож я студіював літературу, яка мені подобалася набагато більше. На відміну від рідного дому. Не думаю, що мені вдасться описати відчай, який на мене навіювало все навколо. І попри те, що зараз мені здається, нібито з такими-от обставинами та вдачею я лишався б нещасним будь-де: в Біарріці, Каракасі чи на острові Капрі, — тоді я був певен, що вся річ у конкретному місці. А можливо, десь наполовину це й справді відповідає дійсності. Хоча Мільтон по-своєму і правий (коли казав, що життям своїм існує розум і здатен він із Пекла сотворити Рай і навпаки⁴), але ж Плато якраз створено не стільки за зразком Раю, скільки на кшталт іншого, стражденного міста. У старших класах у мене з'явилася звичка валандатися після школи по торговельних центрах, швендяти в холодку та яскравому світлі їхніх верхніх галерей, доки від такого променаду серед споживчих товарів, штрих-кодів, ескалаторів та дзеркал, фонової музики в динаміках, шуму й мерехтіння не паморочилося в голові. Ніби ґнотом, ця мішанка іскрою бігла в мозок, де рано чи пізно вибухала, заплутуючи все остаточно: окремі від форм кольори, шарварок осіб взятих молекул. Після цього, схожий на зомбі, я брів на стоянку і їхав на бейсбольне поле, під яким зупинявся й лишався в машині далі, не знімаючи рук із керма та прикипівши поглядом до «рабіци» й зимової пожухлої трави,

доки не сідало сонце і навколо більше не можна було нічого розгледіти.

З іншого боку, мене не відпускав якийсь непевний здогад про те, що невдоволення моє — то вияв богемної натури, невиразного марксистського походження (бачте, в підлітковому віці я безглуздо сповідував соціалістичні погляди, головним чином щоб допекти батькові), але тоді я не мав шансів по-справжньому його зрозуміти; а якби хтось бодай спробував натякнути, що насправду все це через яскраво виражену пуританську жилку, мене б це не на жарт розлютило. Не так давно я розкопав у старому блокноті один запис, який зробив, мабуть, років у вісімнадцять: «Усе тут мені тхне гнилизною, гнилизною перезрілих фруктів. Ніде більше бридка механіка народжень, злягань і смерті — це монструозне збурення життя, яке греки називали міазмами, тобто “поганню,” — не виглядає так брутално й водночас настільки підфарбовано, щоб вабити до себе увагу; ніде більше люди не вірять так сильно в облуду, в переміни та смерть смерть смерть».

Мені здається, це досить-таки серйозно. Судячи з цитати, варто було б мені лишитися в Каліфорнії — і я обов’язково злигався б із якоюсь сектою або, щонайменше, сів би на дуже химерну дієту. Пам’ятаю, саме в той час я читав Піфагора й мені напрочуд імпонували деякі його думки: наприклад, ходити в білому або не їсти нічого, що має душу.

Натомість мене занесло на Східне узбережжя.

У Гемпдені я опинився з ласки долі. Якось увечері одного довгого Дня подяки, коли за вікном крапав дощ, а за столом відкривали консервовану журавлину на тлі футбольного матчу, який ішов по ящику, я повернувся у свою кімнату після чергової сварки з батьками (причини вам зараз уже не назву, але зазвичай ми сварилися через гроші та мою школу) і копався в гардеробі, намагаючись відшукати пальто, аж раптом випала вона — брошурка про Гемпден-коледж у місті Гемпден, штат Вермонт.

Їй, брошурці, уже виповнилося два роки. У старших класах мені прислали чимало такої реклами, бо я непогано склав випускні тести, хоча й не настільки добре, щоб гарантувати собі стипендію. Цей проспект, наприклад, рік пролежав у підручнику геометрії.

Навіть не знаю, звідки він узявся в гардеробі. Мабуть, я його не викинув, бо він був дуже гарний. Десятки годин у випускному класі я просидів, вивчаючи в ньому фотографії, ніби за допомогою такого тривалого споглядання можна було осмотичним способом проникнути в чисту, незаплямовану тишу, яка там панувала. Навіть зараз я їх пам'ятаю, достоту як ілюстрації з улюблених дитячих книжок. Блискучі газони, серпанок гір у тремкій далечині, вітряні осінні стежини, якими можна блукати по кісточки в опалому листі, багаття й тумани в долині, віолончелі, темні шиби, сніг.

Гемпден-коледж, місто Гемпден, штат Вермонт. Заснований 1895 року. (Сам тільки цей факт уже викликав подив. У Плано майже все було засноване після 1962-го.) Кількість студентів — 500 осіб. Змішане мешкання в гуртожитках. Прогресивний. Гуманітарний профіль. Значний конкурс. «Пропонуючи всебічну гуманітарну освіту, Гемпден прагне не тільки надавати своїм студентам ґрунтовні знання в обраній ними сфері, але й глибоке розуміння історії західного мистецтва, цивілізації та філософської думки в ході викладання відповідних предметів. Тож ми сподіваємося ділитися з вами не лише фактами, а й сировиною мудрості».

Гемпден-коледж, місто Гемпден, штат Вермонт. Навіть назва його бриніла суворими англіканськими нотками. Принаймні в моїх вухах, що безнадійно жадали Англії та лишалися глухими до солодкомовних похмурих ритмів місіонерських містечок. Я довго дивився на корпус, який у них звався Трапезною. Весь заклад був аж пройнятий легким академічним світлом — такого не побачиш у Плано, такого не побачиш ніде, — світлом, що змушувало мене думати про нескінченні години в заповнених книгозбірнях, про старі фоліанти й тишу.

У двері постукала мама, покликала мене на ім'я. Але я змовчав. Я вирвав бланк у кінці брошури та заходився його заповнювати: «Ім'я: Джон Річард Пейпен. Адреса: Мімоза-корт, буд. 4487, м. Плано, Каліфорнія. Чи цікавить вас стипендія: Так». І вже наступного ранку я поштою відправив заявку.

Подальші місяці перетворилися на нескінченну паперову тяганину, рясно пересипану патовими ситуаціями, ніби в тій окопній війні. Батько навідріз відмовився заповнювати документи, необхідні для отримання стипендії. Закінчилося тим, що я просто поцупив бланки

податкових декларацій із бардачка його «тойоти» й заповнив їх сам. Знов очікування. Прийшов лист від голови приймальної комісії. Необхідно пройти співбесіду. Коли ви можете прилетіти у Вермонт? Я не міг собі цього дозволити й написав про це у відповідь. І знов очікування, і ще лист. Університет відшкодує мені вартість перельоту, якщо я погоджусь на фінансові умови стипендії. Тим часом надійшов пакет стипендійних документів. Внесок від моєї сім'ї складав більше, ніж батько, за його словами, міг заплатити, тож платити він не збирався. Ця партизанська війна тривала вісім місяців. І навіть зараз я не до кінця розумію ланцюжок подій, що зрештою привів мене до Гемпдену. Співчутлива професура катала листи. Заради мене пішли на виняткові поступки. Ще рік тому, вмостившись на кошлатому килимі золотавого кольору та піддавшись імпульсу, я заповнював анкету на вступ, а ось тепер із двома валізами та п'ятдесятьма доларами в кишені вже сходжу з гемпденського автобуса.

Мені ніколи ще не доводилося їздити східніше від Санта-Фе та північніше від Портленда. Тож коли я вийшов з автобуса після неспокійної ночі, що почалася десь в Іллінойсі, надворі була шоста ранку, а над горами, березами й неймовірно зеленими луками сходило сонце — і мені, причмеленому від безсоння й триденної дороги, країна навколо здалася казковою.

Навіть гуртожитки виявилися ніякими не гуртожитками (принаймні не такими, якими їх знав я, — депресивними шлакоблочними спорудами жовтуватого відтінку), а білими тесовими будиночками із зеленими віконницями, розпорошеними по кленових та ясенових галявинах позаду Трапезної. Хай там як, а я ніколи навіть гадки не мав, що моя кімната будь-де у світі може мати вигляд не гнітючий і не потворний. Тому, вперше побачивши свою кімнату на власні очі, я пережив легкий шок — біла кімната з великими вікнами, що виходили на північ, гола, ніби чернеча келія, з дубовими мостинами, зачовганими від численних ніг, та похилою, ніби в мансарді, стелею. У першу свою ніч на новому місці я сидів у присмерку на ліжку і спостерігав, як стіни помалу міняли колір із сірого на золотий і назад аж до чорного, прислухався до чийогось сопрано, що, спинаючись у запаморочливу вишину, долидало з протилежного кінця корпусу, доки світло остаточно не згасло; а далеке сопрано все ширяло колами в не знаному

до того дня холодному розрідженому повітрі, наче якийсь ангел смерті, і я відчував себе далі від присадкуватих та курних вулиць Плано, ніж будь-коли.

Ті перші свої дні до початку занять я провів у побіленій кімнаті посеред яскравих лук Гемпдена. Тоді я почувався найщасливішим, блукав, ніби сновида, приголомшений та сп'янілий від краси. Гурт розпашілих дівчат у сутінках із ледве чутними криками та сміхом ганяв м'яча оксамитовим футбольним полем, а їхнє волосся, зібране у хвости, маяло на вітрі. Віття рипіло й хилилося під вагою яблук; над червонощокою падалицею, розкиданою по траві, стояв густий та п'яний запах гнилі й невпинно дзигчали оси. Башта з годинником у Трапезній: цегла, повита плющем, білий шпиль, що приворожував у непевній далині. Перше враження од нічної берези — холодної та стрункої високої деревини, схожої на похмурий привид. І ті ночі, які не спроможна охопити ваша уява: чорні, вітряні, неосяжні, хаотичні й несамовиті від усіх зірок.

Я знову планував записатися на грецьку, оскільки це єдина мова, на якій я тоді добре розумівся. Та варто було прохопитися про неї перед консультантом, якого призначив мені університет, — оливковошкірим викладачем французької на ім'я Жорж Лафорґ, із плескатим, ніби черепащачий, носом із видовженими ніздрями, — як він усміхнувся і склав пальці докупі:

— Боюся, тут може виникнути проблемка, — проказав він з акцентом.

— Чому?

— Давньогрецьку в нас читає лиш один професор, і в нього дуже специфічний підхід до своїх студентів.

— Я вчив греку два роки.

— Найімовірніше, це абсолютно не важитиме. Крім того, якщо ваш профіль — англійська література, то буде потрібна ще одна сучасна мова. У мене ще є вакансії на французькій для початківців, залишається трохи вільних місць у викладачів німецької та італійської. Іспанську, — він переглянув списки, — по суті, повністю розібрали, але я можу переговорити з паном Дельгадо.

— А з викладачем давньогрецької ви часом не могли б переговорити?

— Не впевнений, що це зарадить у вашому випадку. Він працює з надзвичайно малою групою студентів. Надзвичайно, розумієте? Крім того, мені особисто здається, що відбирає він їх радше за персональними вподобаннями, ніж за академічними показниками.

У голосі консультанта відчувався сарказм. А ще натяк на те, що, коли я дозволю, він би волів не продовжувати розмову на цю тему.

— Не розумію. Ви про що?

Насправді, мені здавалося, я все прекрасно зрозумів. Відповідь Лафорґа мене здивувала.

— Тут нічого такого. Він і справді заслужений учений. Інколи навіть дуже милий. Але його уявлення про викладання, на мою думку, дивакуваті. Зі своїми студентами він у буквальному сенсі слова відмежувався од решти факультету. Не розумію, навіщо його предмети подають у загальному списку. Це щороку збиває всіх з пантелику. Адже фактично його заняття закриті. Подейкують, щоб учитися в нього, потрібно читати конкретні книжки, поділяти його власні погляди. Не раз він завертав отаких-от студентів, як ви, з досвідом у класичній філології. Скажімо, у мене, — Лафорґ повів бровою, — якщо студент хоче вчити те, чого я навчаю, і відповідає певним критеріям, то хай собі відвідує заняття. Правда ж, це демократично? Найліпший спосіб.

— І часто у вас тут таке трапляється?

— Звісно. На кожному факультеті є проблемні викладачі. І багато хто, — на мій превеликий подив, він стишив голос, — багато хто куди проблемніший від нього. Але нехай ці слова лишаться поміж нами.

— Згода, — відповів я, трошки наляканий цим змовницьким тоном.

— Фактично це навіть не прохання. — Консультант похилився вперед і перейшов на шепіт, майже не рухаючи губами: — Мушу на цьому наполягати. Можливо, ви не в курсі, але на кафедрі літератури в мене є впливові вороги. За великим рахунком, хочете вірте, хочете ні, вони є навіть на моїй рідній кафедрі. Ба більше, — перейшов він на звичайний тон, — цей викладач — особливий випадок. Він тут працює багато років і навіть відмовився од зарплати.

— Чому?

— Може собі дозволити. Гроші залишає в університеті, але, здається, символічно одержує долар на рік — щось там пов'язане з

оподаткуванням.

— А-а, — видихнув я.

Кількох днів у Гемпдені вистачило, щоб наслухатися офіційних фраз про фінансові труднощі, брак спонсорів та затягування пасків і вже звикнути до них.

— От візьміть мене, — правив далі Лафорґ, — мені теж подобається викладати, але ще я маю у Франції дружину й доньку-школярку. Гроші б не завадили, правда?

— Я, мабуть, усе одно з ним переговорю.

— Що ж, — знизав плечима консультант, — спробуйте. Але раджу не призначати зустріч, бо він відмовить. Його звуть Джуліан Морроу.

Не те щоб я зациквився на грецькій мові, але розповідь Лафорґа мене заінтригувала. Я спустився на нижній поверх і зазирнув у перший-ліпший кабінет, до худой понурої дами з неживим волоссям, яка за столом приймальної жувала бутерброд.

— У мене обід, — привіталася вона. — Приходьте о другій.

— Перепрошую. Я просто шукав кабінет викладача.

— Ну, я всього лиш секретарка, а не комутатор. Проте хтозна, може, я й у курсі. Про кого мова?

— Джуліан Морроу.

— А, цей, — здивувалася вона. — Навіщо він вам? Думаю, він у себе нагорі. В Лікеї⁵.

— Який номер?

— Там один тільки викладач. Йому до вподоби тиша і спокій. Не помилитеся.

Насправді відшукати Лікей виявилось не так уже й просто. Маленький корпус на краю студмістечка геть поріс плющем і практично зливався з ландшафтом. На першому поверсі були лекційні та семінарські аудиторії — усі порожні, з чистими дошками й тільки-но навощеною підлогою. Я безпорадно блукав серед них, доки не знайшов сходи (вузькі та погано освітлені) у далекому закутку.

Опинившись нагорі, я потрапив у довгий покинутий коридор, яким хутко рушив уперед, радо прислухаючись до рипіння черевиків по лінолеуму. Я приглядався до замкнених дверей, видивляючись номери або таблички з іменами. Аж раптом на одних у мідній рамці я прочитав

вигравіюваний напис: «ДЖУЛІАН МОРРОУ». Постоявши під дверима, я тричі швидко стукнув у них.

Минула хвилина чи дві. Чи три. І тільки потім білі двері ледве прочинились. У шпарині вигулькнуло обличчя. Дрібне, мудре. На ньому читалося пильне запитання. Попри деякі молодечі риси — ельфійський вигин брів, мінливі контури носа, щелепи й вуст — назвати обличчя молодим було складно. А ще чоловік мав білу чуприну.

Так я й стояв якусь хвилю, кліпаючи на нього.

— Я можу вам чимось допомогти? — Голос був раціональний, добрий — таким лагідні дорослі говорять із дітьми.

— Я... мене звуть Річард Пейпен...

Голова чоловіка похилилася набік, і він іще раз моргнув очима, схожий на приязного горобчика.

— ...і я хотів би записатися до вас на давньогрецьку.

Вираз на обличчі миттю змінився.

— О, мені шкода. — Таким тоном абсолютно щиро виражають жаль. Мені це здавалося неймовірним, але його слова прозвучали так, ніби йому було прикріше від мене самого. — Я б із радістю, але, боюся, вільних місць немає. Повна група.

Щось у його непідробній прикrostі мене тільки заохотило.

— Невже не знайдеться місця? — спитав я. — Всього на одного студента?..

— Мені страшенно прикро, пане Пейпен, — проказав він, ніби намагався мене розрадити на похороні любого друга та наштотхнути на думку, що не в його силах допомогти мені хоч як. — Але я справді обмежив свою групу п'ятьма студентами й навіть не уявляю, як можна було би збільшити її на ще одну особу.

— П'ятеро? Негусто.

Він жваво потрусив головою, заплющивши очі, ніби не міг більше терпіти моїх благань.

— Повірте. Я б залюбки з вами попрацював, але не маю права навіть замислюватися про таке. А тепер пробачте, мушу повернутися до свого студента.

Минуло трохи більше тижня. Я почав ходити на заняття і знайшов підробіток у викладача психології, якого звали доктор Роланд. (У мої обов'язки входило допомагати йому з якимсь туманним «дослідженням», природу якого зрозуміти мені так і не вдалося; це був старий, спантеличений і дезорієнтований біхевіорист, котрий переважно байдикував на кафедрі разом з іншими викладачами.) А ще в мене з'явилося кілька друзів, здебільшого першокурсників із мого корпусу. Хоча «друзі» тут некоректно вжито. Ми разом їли, зустрічалися в коридорах, але єднав нас передусім той факт, що ми всі були новенькими й нікого більше не знали. Тоді це не здавалося таким уже неприємним моментом. А в тих знайомих, що вже трохи поповчилились у Гемпдені, я розпитував про те, що з себе являв Джуліан Морроу.

Майже всі про нього чули. І на мене посипалася часом суперечлива, але ж така захоплива інформація: про те, що він — геній; що він — фальшивка; що він не мав вищої освіти; що в сорокових він належав до числа провідних інтелектуалів і товаришував з Езрою Паундом і Т. С. Еліотом; що його консервативна снобістська родина давно заробила свої статки в старожитній банківській конторі або ж навпаки — викупила чиєсь заставлене майно під час Великої депресії; що він ухилився від призову на одну з воєн (і байдуже, що з погляду хронології це не вписувалося в жодні рамки); що він мав зв'язки з Ватиканом, або королівською родиною на Близькому Сході, або франкістською Іспанією. Що з цього правда й наскільки, не знав ніхто, та чим більше я про нього слухав, тим більше він мене цікавив, а тому я почав стежити за ним і його камерною групою по всьому студмістечку. Четверо парубків і одна дівчина — здаля ніхто з них не здавався особливим. Та варто підібратися ближче, і погляду вже було не відірвати. Принаймні мені, бо нікого подібного раніше в житті я не зустрічав. Усім своїм розмаїтим скопом вони немовби зійшли зі сторінок книжки.

Двійко хлопців носили окуляри — дивно, але однакові: невеличкі, старомодні, з круглою оправою. Більший із хлопців — блідий здоровань за метр вісімдесят — мав чорну чуприну, квадратне підборіддя й шорстку на вигляд шкіру. Його можна було би вважати красенем, якби не настільки байдужі риси, якби його очі за скельцями

не вирізнялися порожнім поглядом і повною відсутністю емоцій. Він носив темні англійські костюми та парасольку (ще та химородія в Гемпдені!) і, крокуючи, заціпеніло розрізав натовпи хіпі й бітників, мажорів та панків навколо, прибравши незвичного для такого велетня вигляду старої манірної балерини. «Генрі Вінтер», — сказали мої знайомі, коли я тицьнув на нього пальцем звіддала, поки той десятою дорогою обходив гурт бонго-барабанщиків, котрі розсілися на моріжку.

Менший (але не набагато) — якийсь розхристаний блондин, червонощокий, із вічною жувальною гумкою в роті та незмінним хорошим настроєм. Він ходив, глибоко запхавши руки в кишені штанів із пузирями на колінах. Щодень той самий аморфний піджак із брунатного твіду, потертий на ліктях, з короткими рукавами. Пісочне волосся зачесане з проділом наліво так, що пасмо незмінно прикривало одне око за скельцем окулярів. Звали його Банні Коркоран, причому «Банні» в якийсь неймовірний спосіб вважалося скороченням від «Едмунда». Гучноголосий гелґотун, він завжди приваблював до себе увагу в їдальні.

Третій хлопець із їхньої компанії мав найбільш екзотичний вигляд. Дещо незграбний і водночас елегантний, нездорово худий, з нервозними руками, метким обличчям альбіноса та куцою вогнистою чуприною найрудішого з усіх бачених мною відтінків. Мені (помилково) здавалося, що він вбирався, наслідуючи Альфреда Дагласа або графа Монтеск'ю⁶: прекрасні накрохмалені сорочки з виложистими французькими манжетами, неперевершені шийні хустини, чорна шинель, яка майоріла за ним на ходу і перетворювала його на покруча студента княжого роду і Джека-Різника. Одного разу я із захватом роздивився на ньому навіть пенсне. (Згодом з'ясувалося, що те пенсне несправжнє й мало в оправі звичайнісіньке скло, а зір у хлопця гостріший від мого.) Звали його Френсіс Абернаті. Дальші розпитування тільки збудили підозру в знайомих чоловічої статі, котрим моє зацікавлення в такій особі видалося надто дивним.

Ну й, нарешті, була ще пара: хлопець і дівчина. Практично завжди я їх бачив разом, і спочатку в мене склалася думка, що вони зустрічаються, поки одного дня не придивився до них і не збагнув, що вони мають бути братом і сестрою. А згодом з'ясувалося, що вони

взагалі двійнята. Страшенно схожі одне на одного, з густим світлим волоссям, непевної статі обличчями, настільки ж ясними, радісними та серйозними, як у парочки фламандських янголів. Своїм одягом вони вносили найбільший дисонанс у гемпденський контекст (адже в універі хоч греблю гати псевдоінтелектуалів та неповнолітніх декадентів, а чорне вбрання вважалося *de rigueur*⁷), бо залюбки носили бліді костюми й особливо чисто-білі. І в хмарах тютюнового диму та витонченості вони час від часу ширяли, немов алегоричні фігури або давно померлі святкувальники з якогось забутого в часі королівського прийому. Дізнатися, хто вони такі, проблемою не стало, бо в студмістечку вони були єдиними двійнятами. Звали їх Чарльз і Камілла Маколі.

Я й гадки не мав, як мені підібратися хоч до кого з них, але завжди з цікавістю спостерігав за всіма, варто було їм трапитися мені на очі: чи то Френсіс заговорив до кота на порозі дверей, чи то Генрі пронісся повз мене за кермом білої малолітражки з Джуліаном на пасажирському сидінні, чи то Банні вихилився з вікна на верхньому поверсі, звідки він пробував докричатися до двійнят на газоні внизу. Помалу я трохи визбирав про них інформацію. Френсіс Абернаті походив із Бостона й за всіма ознаками мав за плечима досить заможну родину. Про Генрі також говорили як про багатченка, а ще — як про генія лінгвістики. Говорив різними мовами, як стародавніми, так і сучасними, вже у вісімнадцятирічному віці опублікував власний коментований переклад з Анакреонта⁸. (Про це я дізнався від Жоржа Лафорґа, котрий зазвичай відмовчувався на цю тему або ж підбавляв до неї похмурих відтінків; трохи пізніше мені пояснили, що колись першокурсник Генрі своїми репліками поставив його в украй незручне становище перед цілим потоком на традиційній лекції про Расіна.) Двійнята, що приїхали звідкись із далекого півдня, винаймали квартиру в місті. А в Банні Коркорана водилася звичка ставити марші Джона Філіпа Соузи⁹ на повну гучність і слухати їх у себе в кімнаті пізно ввечері.

Не сказав би, що мене ятрила якась одержимість ними. Я тоді облаштовувався на місці, почалися заняття, і роботи не бракувало.

Цікавість до Джуліана Морроу та його курсу грецької мови почала потроху вивітрюватись, аж раптом сталась одна цікава пригода.

Якось уранці в середу на другому тижні навчання я сидів у бібліотеці й дещо ксерив для доктора Роланда перед своєю парою об одинадцятій годині. Покопіювавши його документи хвилин так із тридцять, я вийшов із комірчини зі світляними колами перед очима, рушив до стійки бібліотекаря, щоб повернути ключі, і вже на виході помітив Банні з двійнятами за столом, заваленим паперами, перами й чорнильницями. Особливо мені запам'яталися ці каламарі, вони мене просто причарували, як і довгі чорні прямі пера, що мали неймовірно архаїчний та бентежний вигляд. Чарльз був у білому пуловері, Камілла — в сарафані з матроським коміром та солом'яному брилику. Банні кинув свій твідовий піджак на спинку стільця, не соромлячись кількох великих розпірок у його підкладці та плям. Коркоран поклав лікті на стіл, в очі йому ліз чуб, і на жмаканій сорочці виділялися смугасті підтяжки. Компанія схилила голови докупи й вела тиху бесіду.

Раптом мені закортіло дізнатися, про що вони говорять. Я пішов до стелажа одразу за їхнім столом — довгим шляхом, нібито не міг вирішити, яку книжку обрати, — аж доки не підібрався до них настільки близько, що міг простягти руку й торкнутися плеча Банні. Повернувшись до товариства спиною, я навмання обрав томик (ним виявився якийсь сміховинний соціологічний текст) і вдавав, що ретельно вивчаю його іменний покажчик: Вторинна освіта, Вторинне відхилення, Вторинний аналіз, Вторинного контакту групи.

— Мені це невідомо, — казала Камілла. — Якщо греки пливуть до Карфагена, то хіба мова не про акузатив? Пам'ятаєте? Куди? Таке ж правило.

— Та де там, — це вже озався Банні. Він гугняво заторохтів, за інтонаціями — тяжкий випадок допотопного коміка В. К. Філдса^{[10](#)}, якби той раптом, граючи жовнами, заговорив із середньоатлантичним акцентом, притаманним для типового лонг-айлендця. — Це не «куди?», а «до куди?» Я готовий на гроші закластися, що тут потрібен аблатив.

Почулось енергійне шарудіння сторінками.

— Заждіть, — сказав Чарльз, і його голос здався схожим на сестрин, такий же хрипкуватий і з нотками південця. — Гляньте сюди. Вони не просто плывуть до Карфагена. Вони плывуть, щоб напасти на нього.

— Ти з глузду з'їхав.

— Ні, це все вони. От подивіться на наступне речення. Нам потрібен датив.

— Ти певен?

Ще енергійніше шарудіння.

— На сто відсотків. 'Ελί τω Καρχηδόνα.

— Нічого не розумію, — знову мовив Банні тоном Терстона Гавелла з «Острова Гіллігана»¹¹. — Аблатив — наше всьо. Що складне — то аблатив.

— Банні, — трохи помовчавши, відповів Чарльз, — ти все наплутав. Аблатив — це з латини.

— Ну, та звісно ж, я в курсі, — роздратовано відказав Банні після спантеличеної мовчанки, яка радше свідчила про протилежне, — але ти розумієш. Аорист, аблатив, одна біда, насправді...

— Послухай, Чарльзе, — знову говорила Камілла, — тут не підходить датив.

— Підходить, чому ж ні? Хіба вони не плывуть, щоб напасти?

— Так, але ж греки перетнули море в напрямку до Карфагена. До Карфагена. «Куди?»

— Ну, я ж поставив попереду ёлі.

— Бач, можна і нападати, і водночас використовувати ёлі, але тільки не ігнорувати акузатив. Правила першим ділом.

Самість. Самості концепція. Сегрегація. Я бігав очима по покажчику й гарячково ламав голову, намагаючись зрозуміти, який їм потрібен відмінок. Греки плывуть через море до Карфагена. До Карфагена. Куди. Звідки. Карфаген.

Раптом мене як ошпарило. Я закрив книжку, поставив її на полицю й розвернувся.

— Перепрошую, — проказав я.

Вони вмить здивовано припинили розмову й подивилися на мене.

— Пробачте, але чи не підійшов би вам місцевий відмінок — локатив?

Дуже довго ніхто нічого не відповідав.

— Локатив? — перепитав Чарльз.

— Просто додайте σδε до Καρχηδό, — правив я далі. — По-моєму, σδε. У такому разі вам не знадобиться прийменник, крім хіба що ἐπί, коли вони вже вибралися на війну. Це саме по собі вже значить «у напрямку», тому про відмінок можна не турбуватися.

Чарльз глянув у свої записи, а потім знову на мене:

— Локатив? — повторив він. — Ну, це така туманна тема...

— А ти певен, що ця форма існує для Карфагена? — спитала Камілла.

Про це я не подумав.

— Не факт, — погодився я. — Але точно існує для Афін.

Чарльз потягся по словник і заходився гортати його сторінки.

— А ну його до дідька, — прорипів Банні. — Якщо так, це слово не треба відмінювати й тулити до нього прийменник, а таке мені підходить. — Він відсунувся на стільці й поглянув на мене: — Хочу потиснути вам руку, незнайомцю.

Я простягнув йому руку першим, він схопив мою долоню й міцно її стис, мало не скинувши ліктем чорнильницю зі стола.

— Радий познайомитися, так-так, — промовив він, прибираючи волосся з очей.

Мене засліпила ця раптова увага; немовби персонажі улюбленої картини, зайняті своїми справами, несподівано підвели голови, відірвалися від своїх занять і заговорили до мене. Тільки день тому Френсіс, огорнутий сигаретним і кашеміровим туманом, пронісся повз мене в коридорі. На якусь мить, коли він мимохідь торкнувся мене рукою, це була людина з плоті й крові, а наступної — вже знову перетворився на марення, плід моєї уяви, що скрадається залами, не зважаючи на мене, ніби привид, зайнятий рутинним обходом своєї території, із тих, про яких розказують, що їм байдужі живі істоти.

Чарльз, не випускаючи з руки словника, підвівся й також простягнув руку:

— Чарльз Маколі, — відрекомендувався він.

— Річард Пейпен.

— О, то це був ти? — раптом озвалася Камілла.

— Що?

— Ти. Це ти приходив, щоб записатися на курс грецької мови.

— Це моя сестра, — промовив Чарльз. — А це Бан... ти вже назвався?

— Ні-ні, здається, ні. Сер, ви мене ошчасливили. У нас лишалося ще десять таких прикладів і п'ять хвилин на їх виконання. Мене звуть Едмунд Коркоран, — говорив Банні, знову схопивши мене за руку.

— Давно вчиш греку? — спитала Камілла.

— Два роки.

— Молодець.

— Шкода, що ти не з нами, — проказав Банні.

Напружена мовчанка.

— Що ж, — ніяково промовив Чарльз, — у Джуліана кумедні погляди на все це.

— Сходив би ти до нього ще раз, — запропонував Банні. — Купи букетик і скажи, що обожнюєш Платона, то він танцюватиме під твоєю дудку.

І знову запанувала тиша, ще більш незручна, ніж попередня. Камілла усміхнулася — не стільки до мене конкретно, а скоріше безособово, начебто я був офіціантом чи продавцем у крамниці. Чарльз, що так і стояв поруч, також усміхнувся та ввічливо повів бровою — цей порух міг свідчити про його знервованість і міг насправді означати будь-що, хоча я в ньому прочитав: «Це все?»

Я щось буркнув під носа й уже збирався був іти геть, коли Банні, який дивився в протилежному напрямку, простяг руку і схопив мене за зап'ясток.

— Чекай.

Смикнувшись, я підвів очі. У двері щойно зайшов Генрі в темному костюмі, з парасолькою і всім таким.

Він підійшов до стола й удав, що не помічає мене.

— Привіт, — промовив він до всіх. — Скінчили?

Банні кивнув головою в мій бік.

— Слухай, Генрі, тобі треба де з ким познайомитися.

Генрі подивився на мене. Вираз його обличчя не змінився. Він заплющив очі й знову їх розклепив, ніби вважав чимось екстраординарним, коли хтось такий, як я, застував йому поле зору.

— Так-так, — правив далі Банні. — Це в нас Річард... Річарде, нагадай, як там тебе?

— Пейпен.

— Так-так. Річард Пейпен. Учить греку.

Генрі знову подивився на мене.

— Але ж не тут, правда?

— Ні, — я подивився йому в очі, але не витримав їхньої шорсткості й мусив відвести погляд.

— Генрі, тільки поглянь, — покwapно заговорив Чарльз, зашарудівши сторінками. — Ми хотіли поставити слово в дативі чи акузативі, а він запропонував локатив.

Генрі перехилився через його плече й проглянув аркуш.

— Гмм, архаїчний локатив, — промовив він. — Дуже по-гомерівськи. Граматично це правильно, але контекстуально трохи недоречно. — Він іще раз підвів погляд і став ретельно мене вивчати. Світло падало на його малі окуляри під таким кутом, що мені не видно було очей за їх скельцями. — Дуже цікаво. То ви займаєтеся Гомером?

Можна було б відповісти ствердно, але мене не полишало враження, що Генрі залюбки підловить мене на помилці й це не забере в нього багато часу.

— Мені подобається Гомер, — непевно відповів я.

Він оцінив мене з прохолодною зневагою.

— Я обожнюю Гомера, — проказав Генрі. — Звісно, ми вчимо пізніший матеріал: Платона, трагиків і так далі...

Поки я намагався придумати якусь відповідь, він уже відвернувся й сказав:

— Нам час іти.

Чарльз зібрав усі свої записи й підвівся; Камілла піднялася поруч із ним і також простягла мені руку. Стоячи піч-о-пліч, вони здавалися дуже схожими, не стільки рисами обличчя, скільки манерами, поведінкою, відповідністю жестикуляції, що відлунням скакала між ними, так що навіть кліпання очей одного кількома секундами пізніше відображувалося в пурханні вії другого. Однаково спокійний погляд сірих розумних очей. Її надзвичайна краса, здавалося мені, була майже середньовічною, не доступною пересічному спостерігачеві й аж тривожила.

Банні відсунув свій стілець і ляснув мене між лопаток.

— Що ж, пане, — проказав він, — треба нам буде якось зустрітись і поспілкуватися про всі ці наші грецькі справи, еге ж?

— До побачення, — кивнув Генрі.

— До побачення, — відповів я.

Вони покрокували від мене, а я не сходив із місця, проводжаючи їх поглядом, доки їхнє товариство широкою фалангою не вийшло з бібліотеки.

Коли за кілька хвилин я заніс ксерокси в кабінет доктора Роланда, то попросив його про аванс за мою «навчально-господарську діяльність».

Той відкинувся на спинку крісла й випробувально подивився на мене своїми водянистими запаленими очима.

— Ви знаєте, — почав він, — за останні десять років я виробив у собі звичку відмовляти в таких проханнях. Давайте розкажу чому.

— Я знаю, сер, — поквапився відповісти я. Адже просторікування доктора Роланда про «вироблення в собі звичок» могло тривати півгодини й більше. — Я все розумію. Просто в мене склалися надзвичайні обставини.

Він подався вперед і прокашлявся:

— Ну й що це за такі обставини?

Руки, які він склав переді мною на стільниці, бугрилися жилами та мали синювато-перламутровий відблиск навколо кісточок пальців. Я не міг відірвати від них погляду. Я будь-що потребував десяти-двадцяти доларів, страх як потребував, але завітав до нього, так і не вигадавши причини.

— Навіть не знаю, — відповів я. — Просто дещо сталося.

Співрозмовник суворо насупив брови. Подейкували, що старечі замашки доктора Роланда — це просто фасад; мені ж він видавався абсолютно справжнім, хоча вряди-годи, заскочивши вас зненацька, він міг виявити неочікувану проникливість (переважно таку, що не стосувалася вашого конкретного питання), яка свідчила про те, що десь там, у каламутних глибинах його свідомості, все ще гули пристрої раціональних процесів.

— Машина, — осяяло мене. Її в мене не було. — Потрібен ремонт.

Я не чекав, що він розпитуватиме далі, але доктор Роланд помітно пожвавився.

— Що ж сталося?

— По-моєму, трансмісія барахлить.

— Двопотокова? З повітряним охолодженням?

— З повітряним охолодженням.

Я переминався з ноги на ногу, бо мені не подобався напрям, у якому збочувала розмова. Я ні грама не тямлю в машинах і заледве вмію навіть перевзути колесо.

— Що, синку, розжився на шість циліндриків?

— Так.

— Мене це не дивує. Молодь аж труситься за ними.

Я гадки не мав, що на це казати.

Він висунув шухляду й почав у ній порпатися, дістаючи з неї одну за одною речі, підносячи їх до очей і кладучи назад.

— Коли летить трансмісія, — говорив він, — спускайтеся на дно, кажу я. Особливо якщо шестициліндровий двигун. Машину можна сміливо тягти на звалище металобрухту. Ну от візьми мене. Я маю дев'яносто восьмий «олдсмобіль», «рідженсі-бруем», уже десять років. Регулярний техогляд, новий фільтр кожні півтори тисячі кілометрів, кожні три тисячі — заміна оливи. І він не їздить — літає. Та дивись охайніше з цими СТО в місті, — різко закінчив він.

— Прошу?

Доктор Роланд нарешті знайшов свою чекову книжку.

— Тепер тобі треба сходити в бухгалтерію, але з цим має все бути гаразд, — промовив він і заходився щось старанно заповнювати. — Дехто в Гемпдені, коли бачить, що має справу зі студентом, бере з нього подвійний тариф. Найкраще було би звернутися до «Рятівного ремонту» — вони, звісно, ще ті новонавернені євангелісти, але все одно пильнуй, бо обдеруть як липку.

Він вирвав чек із книжки й передав його мені. У мене тьохнуло серце. Двісті доларів. Підпис на місці. Все як треба.

— Тільки дивись, не заплати їм жодного зайвого цента.

— Ні, сер.

Я ледве міг приховати радість. Що мені робити з такою сумою? Він же може навіть забути, що колись мені їх дав.

Доктор Роланд опустил окуляри і глянув на мене понад ними.

— «Рятівний ремонт», — повторив він. — На Шостій автостраді. Вивіска схожа на розп'яття.

— Дякую, — відповів я.

Я летів через хол, немов на крилах. Передусім я збирався спуститися на перший поверх, викликати з телефону-автомата таксі й поїхати в Гемпден. Хай там як, а вміння брехати експромтом у мене не відібрати. Вважайте, це мій талант.

І чим я займався в Гемпдені? Коли чесно, я був настільки ошелешений своїм багатством, що особливих фантазій не мав. День стояв неймовірний. Мене вже вернуло від злиднів, тому найперше я подався в дорогий магазин чоловічого одягу на центральній площі й придбав пару сорочок. Потім рушив до баків «Армії спасіння» і, трохи в них покопавшись, видобув твідове пальто марки Haggis, пару коричневих туфель-брогів, якісь запонки та стару смішну краватку зі сценами полювання на оленя. На фініші закупів я з радістю помітив, що досі маю понад сто доларів. Куди тепер? До книгарні? Кіно? По пляшку шотландського віскі? Можливості закрутили мені голову, і я брів по тротуару, залитому осіннім сонцем, бурмочучи собі щось під ніс та всміхаючись перехожим, схожий на хлопчика-селяка, якого гурт повій налякав так, що довелося на все махнути рукою, знайти телефон-автомат на розі й викликати собі таксі назад у студмістечко.

У своїй кімнаті я розклав одяг на ліжку. На трохи побитих запонках хтось видряпав свої ініціали, та вони підкупали щирим золотим блиском у сонливому світлі надвечір'я, що лилось у вікна й лишало по собі жовті променисті баюри на дубовій підлозі — багате, рясне, п'янке.

Наступного дня мене спіткав напад дежавю, коли Джуліан прочинив двері достоту як минулого разу, залишивши вузьку шпарину та обачно визирнувши крізь неї, немовби в його кабінеті щось чудесне потребувало захисту і його було потрібно вартувати й берегти від чужих очей. Протягом наступних місяців я добре вивчу це відчуття. Навіть зараз, коли вже минуло багато років, звіддаля, інколи вві сні я

все ще стою перед білими дверима й чекаю на нього, як на казкового брамника: невмирущого, уважного, пустотливого, мов дитина.

Роздивившись, хто до нього прийшов, він прочинив двері трошки ширше, ніж раніше:

— А це знову наш пан Піпін? Вгадав?

Я не став його виправляти.

— Так і є.

Джуліан роздивлявся мене якусь мить.

— Ви знаєте, що у вас чудове ім'я? Колись Францією правили королі на ім'я Піпін.

— Ви зараз зайняті?

— Для нащадка французького престолу я завжди вільний. Ви ж нащадок? — приязно поцікавився він.

— Боюся, що ні.

Він засміявся й процитував грецьку епіграму про небезпечну чесноту щирості, а потім, на мій превеликий подив, відчинив двері та запросив мене всередину.

Це була прекрасна кімната, геть не схожа на кабінет, і то набагато більша, ніж могло видатися зовні. Біла, простора, з високою стелею та накрохмаленими шторами, що їх зараз ворушив вітерець. У кутку, неподалік низької книжкової полицки, стояв великий круглий стіл, зашарашаний чайничками та грецькими книжками. І всюди нас оточували квіти: троянди, гвоздики, анемони — в нього на письмовому столі, на журнальному столику, на підвіконнях. Особливо ароматними здавалися троянди. Їхні пахощі густо висіли в повітрі, змішуючись із відтінками бергамоту, чорного китайського чаю і слабкою чорнильною домішкою камфори. Глибоко зітхнувши, я аж захмелів. Куди б не глянув, мені обов'язково вбирало очі щось красиве: східні килими, порцеляна, мініатюрний живопис, схожий на ювелірні прикраси, — сліпучий калейдоскоп, що приголомшив, наче я потрапив в одну з тих візантійських церковок, простих знадвору, а всередині схожих на райську писанку з позолоти й смальти.

Джуліан вмовився у фотелі під вікном і запросив мене присісти також.

— Гадаю, ви прийшли в справі курсу грецької мови? — запитав він.

— Так.

Його очі здалися мені добрими, відвертими, скоріше сірими, ніж голубими.

— Семестр уже давно почався.

— Я хотів би знову її вивчати. Не годиться все так кидати після двох років.

Джуліан вигнув брови — сильно, лукаво — і подивився якусь мить на свої складені руки.

— Я чув, що ви з Каліфорнії.

— Так, це правда, — трохи подивовано відповів я. Хто ж йому розказав?

— У мене із Західного узбережжя знайомих практично немає. Навіть не знаю, як воно там ведеться. — Джуліан здавався замисленим та чомусь стурбованим. — Чим ви займалися в Каліфорнії?

Пішли теревені ні про що. Помаранчеві сади, кінозірки-невдахи, коктейльні посиденьки біля басейну у світлі ламп, сигарети, нудьга нудьгою. Він слухав, не зводячи з мене погляду, ніби його приворожили ці шахрайські спогади. Ще ніколи мою старанну балаканину не слухали з такою уважністю й турботою. Схоже, його цілковито причарували мої сім мішків гречаної вовни, з якими я нерозважливо переборщив.

— Яка дивовижа, — тепло промовив він, коли я скінчив, перебуваючи мало не в ейфорії. — Яка романтика.

— Що ж, розумієте, для нас це просто повсякдення. — Я намагався не вовтузитись, проте аж розпашів від свого успіху.

— Ну і що людина з такою романтичною вдачею робить в аудиторії античної класики? — спитав він, ніби йому пощастило зловити в себе рідкісного птаха — мене — і тепер не терпілося дізнатися мою думку, поки я ще сиджу в клітці його кабінету.

— Якщо під «романтичним» ви маєте на увазі усамітнення та самозаглиблення, то, на мою думку, з романтиків виходять найліпші фахівці з античної класики.

Він розсміявся.

— З великих романтиків часто виходять невдахи у справі вивчення античної класики. Але ж ми віддалилися від теми, правда? Що ви думаєте про Гемпден? Вам тут подобається?

Я виклав йому свою екзегезу, не так стисло, як можна було би, пояснюючи, чому на цей момент мене повністю влаштовує університет.

— Дуже часто молодим людям провінція здається страхітливо невеселою, — промовив Джуліан. — Але ж це не значить, що вона не може бути для них корисною. Ви багато подорожували? Що вас тут зацікавило? Я можу припустити, що така молода людина губиться за межами великого міста, але не виключено, що ви просто втомилися від життя в ньому. То я правий?

Отак завзято і вправно він водив мене, цілковито обеззброєного, від теми до теми. І я певен, що з цієї кількахвилинної на перший погляд бесіди (а насправді значно тривалішої) він зміг видобути абсолютно все, що хотів знати про мене. Я й не підозрював, що його пильне зацікавлення могло корінитися в будь-чому іншому, крім глибокого задоволення моїм товариством, і хоча я не одразу помітив, що говорю в бентежно широкому діапазоні тем (зокрема досить особистих і з не притаманною мені зазвичай відвертістю), та все одно лишився переконаним, що зробив це з власної волі. Шкода, мені вже зараз і не пригадати більшої частини тодішньої бесіди, точніше, не забулося в основному те, про що я сам розповідав і про що соромно згадувати через тупість сказаного. Єдиний пункт, щодо якого в нас виявилися розбіжні думки (коли не рахувати подивовано зведеної брови від самого тільки названого імені Пікассо; згодом, пізнавши Джуліана краще, я збагнув, що він тоді це сприйняв мало не як особисту образу), — це психологія. Природно, що через роботу на доктора Роланда й усе таке вона багато для мене важила.

— Невже ви справді вважаєте, — занепокоєно поцікавився він, — що психологію можна назвати наукою?

— Аякже. Хіба можна її назвати інакше?

— Але ж навіть Платонові було відомо, що верства, виховання й таке інше справляють непроминальний вплив на особистість. Мені здається, що психологія — це просто інакша назва для того, що древні звали фатумом.

— Психологія, справді, жахливе слово.

— Жахливе, еге ж? — жваво погодився він, але з його виразу обличчя можна було подумати, що вже сам факт використання цього слова

свідчив про відсутність у мене смаку. — Можливо, в окремих ситуаціях його й можна визнати корисним конструктом, коли ми говоримо про деякі аспекти свідомості. Увесь провінційний люд, який мене оточує, вражає тим, що їхні життя настільки пов'язані з фатумом, що, по суті, можна говорити про їхню рокованість. І все ж таки, — засміявся він, — боюся, мої студенти мені не надто цікаві, бо я знаю на сто відсотків, що й коли вони робитимуть.

Мене приворожив той діалог, і, попри ілюзію його модерності та неконкретності (принаймні в моєму розумінні тавром сучасного розуму є його любов до постійного відхилення від теми), зараз мені зрозуміло, що словесними манівцями він знову і знову підводив мене до певних пунктів. Адже в той час як модерний розум примхливий і хаотичний, мислення класициста вимагає вузької спрямованості, впевненості й безжальності. У наші дні таку якість мислителя зустрінеш не часто. Хоч мені й доступна вправність у веденні таких хаотичних розмов із найкращими, в душі я — сама одержимість.

Ми ще трохи побесідували, й незабаром запанувала тиша. А за якусь мить Джуліан гречно заявив:

— Якщо ви не проти, пане Пейпен, то я з радістю візьму вас в учні.

Визираючи у вікно та майже забувши, навіщо сюди прийшов, я роззявив рота й повернувся до нього. Я не знав, що й сказати.

— Проте перш ніж дасте свою згоду, ви повинні прийняти кілька вимог.

— Щодо чого? — раптом насторожився я.

— Завтра маєте піти до секретаріату й написати заяву про зміну консультанта. — Він потягся до пера в чаші на своєму столі; на диво, у ній стояли самі перові ручки Montblanc, всуціль моделі Montblanc Meisterstück, із добрий десяток, не менше. Він хутенько написав щось на аркуші й передав мені. — Не загубіть. У секретаріаті мене можуть призначити вашим консультантом лише за умови мого особистого прохання.

Цидулку написала тверда чоловіча рука ніби з дев'ятнадцятого сторіччя, із буквами «е», виведеними на грецький штиб. Чорнило ще не просохло.

— Але ж у мене вже є консультант, — промовив я.

— Моя політика полягає в тому, щоб ніколи не брати жодного студента, якщо не я є його консультантом. Решті викладачів літератури осоружна моя методика навчання, тому ви не злічите проблем, якщо комусь раптом буде належати право накладати вето на мої рішення. Захопіть також кілька бланків для вибору дисциплін. Гадаю, вам доведеться облишити всі ваші нинішні курси, крім хіба що французької мови. Здається, вам трохи бракує компетенції у сфері сучасних мов.

Мені бракувало слів.

— Я ж не можу відмовитися геть від усіх своїх занять!

— Чому?

— Реєстрація вже давно скінчилася.

— Це взагалі не важить, — спокійно відповів Джуліан. — Усі ті курси, на які я хотів би, щоб ви записалися, веду я. Поки ви навчатиметесь тут, то матимете зі мною три-чотири предмети щосеместру.

Я подивився на нього. Не дивно, що до нього ходить усього лише п'ятеро студентів.

— І як же мені це зробити?

— Боюся, ви ще дуже мало побули в Гемпдені, — розсміявся він. — Ректорату це не дуже до вподоби, але вони нічого не можуть вдіяти. Час від часу хтось нагорі намагається поставити питання про вимоги розподілу, але це ще ніколи не призводило до жодних проблем. Ми вивчаємо мистецтво, історію, філософію, усе на світі. Якщо, на мою думку, вам недостатньо знань у котрійсь із галузей, я можу призначити консультації й навіть скерувати по них до іншого викладача. Позаяк я не говорю французькою вільно, то, гадаю, було б неумудро переривати ваші заняття з паном Лафорґом. Наступного року ви почнете вивчати латину. Це складна мова, але знання грецької допоможе вам її опанувати. Латина — найповнокровніша мова у світі. Ви нею займатиметесь із задоволенням.

Його тон мене певною мірою ображав. Те, що він просив зробити, еквівалентне повноцінному переведенню з Гемпден-коледжу до його власної крихітної Академії давньогрецької мови, чий контингент студентів налічує п'ятеро осіб, шестеро — зі мною.

— Ви вестимете всі мої заняття? — перепитав я.

— Ну не так щоб геть усі, — він серйозно відповів, а потім розсміявся, побачивши вираз мого обличчя. — Але я гадаю, що велике розмаїття викладачів шкодить і збиває з пантелику незміцнілий розум. Так само я вірю в те, що ліпше пізнати одну книгу щонайкраще, ніж сотню — поверхово. Мені відомо, що сучасний світ зі мною радше не погодиться, але, з іншого боку, в Платона та Александра Македонського було тільки по одному вчителіві.

Я поволі кивнув, намагаючись водночас вигадати тактовний спосіб дати задню, аж раптом ми зустрілись очима, і я подумав: «А чом би й ні?» Мені трохи паморочилося в голові від сили його особистості, але екстремальний характер пропозиції по-своєму вабив.

Його студенти (якщо таке опікунство зробило на них свій вплив) були імпозантними, різними, та водночас усі поділяли специфічну виваженість, жорсткий, химерний шарм, від якого відгонило холодним подихом античного світу, а не сучасності. Вони здавалися величними створіннями з такими очима, такими руками, такими поглядами — *sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat*¹². Я їм заздрив, вони мене приваблювали; ба більше, ця дивна риса мала всі ознаки штучності, адже її в них ретельно виплекали. (Те саме, до речі, і з Джуліаном: попри те що він справляв враження цілковито протилежне — свіжості та щирості, природним його робила не спонтанність, а мистецтво найвищого ґатунку.) Природним шляхом чи ні, але я прагнув стати на них схожим. Мене п'янила вже думка про набутість таких рис, а також перспектива оволодіти ними й самому.

Як же це все далеко від Плано та заправки мого батька.

— Якщо я запишуся на ці ваші дисципліни, то вони всі йтимуть грецькою? — запитав я.

— Звісно ж, ні, — розсміявся він. — Ми вчитимемо Данте, Вергілія, все таке інше. Та я б не радив зараз іти й одразу купувати примірник «Прощавай, Колумбе»¹³. — Така сумнозвісна вимога існувала до першокурсників-англістів. — Пробачте вже мені таку вульгарність.

Мої плани збентежили Жоржа Лафорґа, коли я розповів йому про них.

— Це дуже серйозний крок, — показав він. — Ви ж розумієте, наскільки обмеженими стануть ваші контакти з іншими викладачами, з

BOOK2GO
ЕЛЕКТРОННІ КНИГИ

КУПИТИ